

Uitgangspunten eindtermen Competenties in andere talen

1. Referentiekaders

Bij het ontwikkelen van de eindtermen voor de sleutelcompetentie ‘*Competenties in andere talen*’ werd gebruik gemaakt van het *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment* (2001) en van het aanvullende *Companion Volume with new descriptors* (2018). Hierin legt de Raad van Europa zes niveaus van taalcompetenties in een vreemde taal vast. Het Europees Referentiekader voor Vreemde Talen (ERK) tracht een gemeenschappelijk raamwerk aan te reiken voor de uitwerking van taalprogramma’s, doelen, toetsing ... binnen Europa. Het kader maakt duidelijk wat men moet kennen en kunnen om een vreemde taal te beheersen. Daarbij wordt de culturele context van taal niet uit het oog verloren. Het ERK legt vaardigheidsniveaus vast die lerenden toelaten om levenslang aan taalverwerving te doen. Elk niveau wordt omschreven aan de hand van niveaurespectoren (“*cando statements*”). Het betreft hier functionele beschrijvingen die elk een niveau van taalbeheersing en taalvaardigheid bepalen, dit zowel op vlak van taalomvang en inhoud (wat moet men kunnen?) als op vlak van taalcomplexiteit en kwaliteit (hoe goed moet men het kunnen?). Binnen dit kader zijn er twee vormen van vooruitgang mogelijk: men kan zijn competenties verdiepen door te stijgen op een verticale schaal en men kan zijn vaardigheden verbreden naar een horizontaal aangrenzende categorie. Het is duidelijk dat het ERK uitgaat van een communicatieve benadering van vreemdetalenonderwijs. Het ERK heeft geen normatief karakter maar biedt slechts illustratieve descriptors aan. Het referentiekader is opgebouwd volgens zes taalvaardigheidsniveaus:

Basisgebruiker	A1 (<i>breakthrough</i>)
	A2 (<i>waystage</i>)
Onafhankelijke gebruiker	B1 (<i>threshold</i>)
	B2 (<i>vantage</i>)
Vaardige gebruiker	C1 (<i>effective operational proficiency</i>)
	C2 (<i>mastery</i>)

Daarnaast is een referentiekader ‘*Communicatie in vreemde talen*’ door experts samen met AHOVOKS opgesteld. Voor de bepaling van deze componenten werd gebruikgemaakt van verschillende bronnen zoals specifieke onderzoeksliteratuur, buitenlandse curricula en de inbreng van experts. Het referentiekader ‘*Communicatie in vreemde talen*’ bestaat uit vier kerncomponenten: ‘taalsysteem’, ‘taalgebruikssysteem’, ‘cultuur’ en ‘kunst’.

2. Samenhang sleutelcompetenties, bouwstenen en eindtermen

De derde decretale sleutelcompetentie '*Competenties in andere talen*' stemt overeen met de Europese sleutelcompetentie '*Meertaligheid*'¹. In de tekst over de Europese sleutelcompetenties wordt de visie op communicatie in een vreemde taal ontvouwd: "Meertaligheid is het vermogen verschillende talen doeltreffend en passend te gebruiken om te communiceren. Voor deze competentie zijn grotendeels dezelfde vaardigheden nodig als voor geletterdheid: zij is gebaseerd op het vermogen om naargelang de eigen behoeften zowel mondeling als schriftelijk (luisteren, spreken, lezen en schrijven) concepten, gedachten, gevoelens, feiten en meningen te begrijpen, onder woorden te brengen en te interpreteren, op een manier die is aangepast aan verschillende maatschappelijke en culturele contexten. Taalcompetenties zijn voorzien van een historische dimensie en interculturele competenties. Meertaligheid stoelt op het vermogen om over te schakelen tussen verschillende talen en media, zoals is beschreven in het Gemeenschappelijk Europees referentiekader voor talen. Naargelang het geval kan meertaligheid ook slaan op het onderhouden en verder ontwikkelen van moedertaalcompetenties en op het verwerven van de officiële taal/talen van een land²."

Om te beginnen wordt er nadrukkelijk verwezen naar het vermogen om schriftelijke en mondelinge communicatieve vaardigheden in te zetten in vreemde talen: 'vaardigheden (...) voor communicatie'. Dat kan zowel receptief als productief gebeuren: 'begrijpen', 'interpreteren' en 'onder woorden (...) brengen'. Dat aspect wordt geconcretiseerd in de bouwsteen *Vreemde talen receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddelen in relevante situaties*. Daarbij kan het gaan om 'gedachten, gevoelens, feiten en meningen'. Dat komt o.a. tot uiting in de informatieve en opiniërende teksten die vermeld worden in de eindtermen die betrekking hebben op de communicatieve vaardigheden.

Vervolgens wordt er ook gefocust op de socioculturele context waarin de taalgebruiker actief is. De wisselwerking tussen taal en cultuur krijgt hier aandacht. Het is duidelijk dat Europa meertaligheid situeert binnen de context van interculturele verdraagzaamheid en cohesie. Taal is niet alleen een basisbestanddeel van cultuur, maar ook een middel om toegang te krijgen tot cultuurfenomenen. Kunnen omgaan met de overeenkomsten en verschillen tussen culturen leidt tot interculturele communicatie en interculturele competenties waar de meertalige competentie deel van uit maakt. Omgekeerd is kennis van het dagelijks leven, van de normen, waarden en overtuigingen van andere culturen van wezenlijk belang voor de beheersing van taalactiviteiten in een vreemde taal en voor interculturele communicatie. De maatschappelijke relevantie van het aanleren van een vreemde taal is van groot belang in de steeds sterker wordende interdependentie van de Europese lidstaten: "Talen bepalen je identiteit, maar maken ook deel uit van het

¹ Hoewel de Raad van Europa de term "veeltaligheid" gebruikt om meerdere taalcompetenties van personen te beschrijven, wordt in de officiële documenten van de Europese Unie de term "meertaligheid" gehanteerd om zowel individuele competenties als maatschappelijke situaties te beschrijven. Dit komt ten dele omdat het in andere talen dan Engels en Frans soms moeilijk is een onderscheid te maken tussen veeltalig en meertalig.

² Het verwerven van klassieke talen als Oudgrieks en Latijn valt hier eveneens onder. Klassieke talen staan aan de oorsprong van veel moderne talen en kunnen daarom het leren van een taal in het algemeen vergemakkelijken.

gemeenschappelijk erfgoed. Ze kunnen een brug slaan naar andere mensen, toegang geven tot andere landen en culturen, en het wederzijdse begrip bevorderen.” Ook het Europees Referentiekader voor Vreemde Talen van de Raad van Europa onderstreept die gedachte. Dat luik wordt behandeld in de bouwsteen *Inzicht hebben in vreemde talen als exponenten en delen van culturen en maatschappijen*.

De Europese sleutelcompetentie ‘Meertaligheid’ vertoont samenhang met andere Europese sleutelcompetenties, namelijk ‘Geletterdheid’, ‘Digitale competentie’, ‘Persoonlijke, sociale en leren-om-te lerencompetentie’, ‘Burgerschapscompetentie’ en ‘Competentie inzake cultureel bewustzijn en culturele expressie’. Als de talige aspecten verbonden aan die competenties onvoldoende afgedekt zijn binnen die laatste drie sleutelcompetenties, zijn er toch aanvullende eindtermen geformuleerd binnen de sleutelcompetentie Competenties in andere talen. Waar dat niet het geval is, is ervoor gekozen geen aparte eindtermen te formuleren. Daar volstaan de doelen die binnen de andere sleutelcompetenties geformuleerd werden. We verwijzen daarvoor naar de bouwstenen en eindtermen van de volgende decretale sleutelcompetenties:

- competenties in het Nederlands;
- digitale competentie en mediawijsheid;
- burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven;
- leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken;
- cultureel bewustzijn en culturele expressie.

Elke sleutelcompetentie wordt naar een specifieke onderwijscontext vertaald door het bepalen van een aantal bouwstenen. Voor ‘Competenties in andere talen’ werden vier bouwstenen afgebakend:

- vreemde talen receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddelen in relevante situaties;
- kenmerken en principes van vreemde talen begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren;
- inzicht hebben in vreemde talen als exponenten en delen van culturen en maatschappijen;
- literatuur in vreemde talen beleven.

De eindtermen kunnen aan de bouwstenen worden opgehangen. Voor Competenties in andere talen kunnen heel wat eindtermen aan meerdere bouwstenen gekoppeld worden. Er is namelijk een zekere verwevenheid van de bouwstenen binnen de verschillende eindtermen. Communicatie in vreemde talen kan bijvoorbeeld niet zonder kennis van vreemde talen als systemen (bv. spraakkunst) en als communicatiemiddelen (bv. compenserende strategieën bij falende communicatie). Evenmin valt doelgerichte communicatie te realiseren zonder inzicht in de maatschappelijke en culturele rol van taal. De eerste drie bouwstenen kunnen dan ook gekoppeld worden aan alle eindtermen die primordiaal over communicatie gaan. Toch is ervoor gekozen om de eindtermen te koppelen aan de bouwsteen waar de focus op ligt. In wat volgt worden de bouwstenen en de eindtermen die eronder vallen, besproken.

3. De bouwstenen en eindtermen

Vreemde talen receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddelen in relevante situaties

Vreemdetalenonderwijs is in essentie gericht op schriftelijke en mondelinge communicatie. Een groot aantal eindtermen focust op de communicatieve vaardigheden. Er worden drie vormen van communicatieve vaardigheden onderscheiden: receptie, productie en interactie, elk met een schriftelijke en een mondelinge component. Receptie en productie zijn primair aangezien ze noodzakelijk zijn om tot interactie te komen. Interactie impliceert een talige wisselwerking waarbij de deelnemers reageren op elkaars taaluitingen. Met relevante communicatieve situaties worden die situaties bedoeld waarmee de leerling tijdens de onderwijsloopbaan of in het huidige of latere maatschappelijke en persoonlijke leven nog geconfronteerd zal worden.

Eerste graad A-stroom

Eindterm 3.1 is een attitude. Gemotiveerd zijn voor alle aspecten van een taal kan de taalverwerving in hoge mate bevorderen. De rol van motivatie in het leerproces is reeds ruim onderzocht. De praktijk leert dat leerlingen die gemotiveerd zijn voor het leren van talen over het algemeen beter presteren voor talen. Motivatie kan niet afgedwongen of objectief gemeten worden, daarom wordt het beschouwd als een attitude. Toch is het van groot belang om alles in het werk te stellen om de motivatie van de leerlingen hoog te houden, dit zowel op vlak van communicatie als op vlak van cultuur en taalsystematiek.

Bij deze bouwsteen zijn drie eindtermen opgenomen die specifiek focussen op de receptieve vaardigheden. Bij die drie eindtermen gaat het zowel om leesvaardigheid (schriftelijke receptie) als om luistervaardigheid (mondelinge receptie). Aangezien de kenniselementen en de tekstkenmerken tussen de schriftelijke en mondelinge vaardigheden sterk overlappen, is ervoor gekozen om telkens één gemeenschappelijke eindterm te formuleren. Als de tekstkenmerken voor geschreven teksten verschillen van die voor gesproken teksten, wordt dit expliciet aangegeven. Algemeen genomen wordt er voor de A-stroom een A2-niveau van het ERK beoogd.

Een eindterm focust op het globaal begrip van geschreven en gesproken teksten. Daarbij bepalen leerlingen het onderwerp en de globale inhoud (Eindterm 3.2). De globale inhoud geeft in algemene termen weer waarover de tekst gaat. Het bepalen van de hoofdgedachte en de hoofdpunten (Eindterm 3.3) veronderstelt een grondiger tekstbegrip dan het weergeven van het onderwerp en de globale inhoud. De 'hoofdgedachte' komt neer op de belangrijkste informatie die wordt gegeven over het onderwerp. Het is met andere woorden de centrale boodschap die de spreker/schrijver tracht over te brengen. Onder 'hoofdpunten' worden alle inhoudelijke elementen verstaan die ondersteunend zijn voor die hoofdgedachte. In functie van doelgerichte communicatie willen we de leerlingen van de eerste graad ook competenties meegeven om relevante informatie te selecteren in geschreven en gesproken teksten (Eindterm 3.4). Om welke informatie het gaat, hangt af van het lees- of luisterdoel. Relevante informatie

kan maar hoeft niet noodzakelijk van een groter detailniveau te zijn dan het niveau beschreven in eindterm 3.2 en 3.3. Het gaat er hier om dat leerlingen gericht kunnen zoeken naar informatie die ze nodig hebben om het lees- of luisterdoel te realiseren. De kennis is grotendeels dezelfde voor de drie receptieve eindtermen. De woordcombinaties en vaste uitdrukkingen die deel uitmaken van het te kennen lexicaal repertoire worden ook wel *chunks* genoemd. Dat zijn veelgebruikte, formule-achtige combinaties van woorden (vandaar de term *formulaic speech*). Het gebruik van zulke frequent gebruikte standaardcombinaties van woorden is volgens recente inzichten van groot belang in het taalverwervingsproces. Ons brein probeert zo snel mogelijk frequente woordcombinaties te onthouden om een overbelasting van het werkgeheugen te vermijden. *Chunks* laten toe om in een vroeg stadium van taalverwerving reeds vrij veel taal te verwerven. Om deze eindtermen te realiseren moeten de leerlingen ook enkele concepten kennen. Onder 'structuuraanduiders' wordt alles verstaan wat de leerling helpt om de tekststructuur te achterhalen zoals signaalwoorden en verwijfwoorden. De leerlingen moeten daarenboven een aantal strategieën beheersen in functie van de eindterm. Bij 'visuele ondersteunende elementen' kan het gaan over illustraties, videobeelden, voorwerpen, lichaamstaal In eindterm 3.3 zijn er enkele specifieke strategieën opgenomen die nodig zijn om de hoofdgedachte en de hoofdpunten in een tekst te bepalen: het onderscheiden van hoofd- en bijzaken en het reconstrueren van de gedachtegang. De leerlingen moeten daarenboven in staat zijn om tijdens hun receptieve taalactiviteiten morfologische, syntactische, orthografische, fonologische en semantische elementen vermeld in eindterm 3.7 functioneel in te zetten. De tekstkenmerken (en dus ook de tekstsoorten) van deze drie eindtermen hebben betrekking op de teksten die de leerling moet hanteren en bakenen het minimumniveau van de eindterm af. Onder informatieve teksten worden teksten verstaan waarin voornamelijk feitelijke informatie wordt meegedeeld. Opiniërende teksten zijn teksten waarin de schrijver of spreker een mening of standpunt geeft. Prescriptieve teksten hebben als doel het handelen van de ontvanger te sturen. Narratieve teksten tot slot hebben een verhalend karakter. Hoewel binnen eenzelfde tekstsoort verschillende moeilijkheidsgraden mogelijk zijn, kan men toch stellen dat bepaalde tekstsoorten doorgaans moeilijker zijn dan andere. Hierbij dient ook opgemerkt te worden dat eenzelfde tekst vaak onder verschillende tekstsoorten kan vallen.

Een enkele eindterm heeft specifiek betrekking op de productieve vaardigheden. Ook hier gaat het om een eindterm dat zowel de schriftelijke als mondelinge productie betreft en gebeurt een belangrijk deel van de niveau-afbakening via de tekstkenmerken. De criteria die daarbij opgesomd worden hebben betrekking op de tekst die de leerling zelf produceert. Het zijn met andere woorden kwalitatieve criteria waaraan het eindproduct moet voldoen. Leerlingen moeten op het einde van de eerste graad schriftelijke en mondelinge teksten kunnen produceren in andere talen (Eindterm 3.5). De kenniscomponent bevat telkens een aantal elementen die ook bij de receptieve vaardigheden voorkomen. Anders dan bij de receptieve vaardigheden moet de kennis hier productief worden ingezet om de eindterm te bereiken. Ook hier maken *chunks* deel uit van het lexicaal repertoire dat leerlingen moeten beheersen in functie van de te behalen eindterm. Die vaste en frequent gebruikte combinaties van woorden laten toe om in een beginstadium snel en correct vrij veel taal te produceren. Naast conceptuele kennis van

tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeelding en structuuraanduiders, komen ook de effecten van non-verbaal gedrag (spreekvaardigheid) aan bod: lichaamstaal en gezichtsuitdrukking bepalen in hoge mate of en hoe de boodschap overkomt. Leerlingen moeten weten welke vormen van lichaamstaal en gezichtsuitdrukkingen welk effect hebben en moeten die kennis ook toepassen als ze zelf spreken. Ook kennis van taalgedragsconventies en taalregisters is hier opgenomen (zie procedurele kennis). Voor hun productieve vaardigheden moeten de leerlingen eveneens leren strategieën in te zetten om tot doeltreffende communicatie te komen. Sommige zijn specifiek van toepassing op taalproductie, zoals rekening houden met de ontvanger. Wat betreft procedurele kennis gaat het ook om opvattingen en al dan niet impliciete afspraken die horen bij het taalgebruik in bepaalde contexten, wat in de praktijk neerkomt op taalgedragsconventies en taalregisters. Leerlingen moeten hun taalgebruik kunnen aanpassen aan de situatie waarin ze zich bevinden en in functie van het beoogde doel. De leerlingen moeten tijdens hun productieve taalactiviteiten ook in staat zijn om morfologische, syntactische, orthografische, fonologische en semantische elementen zoals vermeld in eindterm 3.7 functioneel in te zetten. De tekstkenmerken verwijzen voor een deel naar de kwalitatieve aspecten van de geproduceerde taal: het lexicaal bereik, de lexicale beheersing, de grammaticale correctheid, de fonologische beheersing, de orthografische beheersing en de mondelinge vlotheid worden duidelijk omschreven. Voorts wordt er van de leerlingen van de A-stroom verwacht dat ze enkele hoogfrequente signaalwoorden kennen en inzetten met betrekking tot chronologisch verloop, opsomming, oorzaak en tegenstelling aangezien die het meest voor de hand liggend zijn op het beoogde niveau van taalgebruik. De structuur van de geproduceerde tekst moet gepast zijn, d.w.z. gekozen in functie van het beoogde doel. Ook het register is gepast, d.w.z. afgestemd op doel en doelpubliek. Voor geschreven teksten verwachten we een gepaste lay-out, d.w.z. dat de lay-out geschikt is om de boodschap die de leerling geeft over te brengen aan de lezer(s). Voor gesproken teksten moet de lichaamstaal gepast zijn, wat wil zeggen dat ze moet aansluiten bij het spreekdoel. Niet storende lichaamstaal houdt in dat de lichaamstaal niet zoveel aandacht mag opeisen dat de aandacht niet naar de boodschap op zich kan gaan. Ook hier dragen de tekstsoorten bij tot een afbakening van het niveau: informatieve, opiniërende en prescriptieve teksten zijn door de band gemakkelijker dan bv. argumentatieve of persuasieve teksten.

Een van de eindtermen focust op interactieve communicatie vaardigheden (Eindterm 3.6). Interactie vereist zowel receptieve als productieve vaardigheden: vandaar dat er in deze eindterm vaak verwezen wordt naar de elementen die opgenomen zijn in de eindtermen m.b.t. mondelinge en schriftelijke receptie en productie. De kennis die noodzakelijk is om de receptieve en productieve vaardigheden te realiseren is ook hier van toepassing. Bij de strategieën worden enkel de strategieën vermeld die specifiek zijn voor interactie. Ook voor de tekstkenmerken wordt vooreerst verwezen naar de tekstkenmerken vermeld onder de receptieve en de productieve vaardigheden. Daarnaast wordt de sociolinguïstische trefzekerheid vermeld: het gebruik van taalgedragsconventies (beleefdheidsvormen), onmisbaar om tot doeltreffende interactie te komen, is opgenomen als tekstkenmerk. Tot slot wordt er ook verwezen naar de mate van autonomie die er tijdens de mondelinge interactie verwacht wordt. Het cognitief

beheersingsniveau voor het geheel van deze eindterm is 'creëren' omwille van het productieve aspect, cfr. het niveau bij de productieve vaardigheden. Dit niveau omvat ook het niveau 'analyseren', waarop het receptieve aspect van deze eindterm zich situeert.

In heel wat eindtermen is de term 'doelgericht' opgenomen. Dat begrip is nauw verweven met wat het doel beoogt. 'Doelgericht' betekent dat de verwerking van de tekst (receptief) en de kwaliteit van de tekst (productief) worden afgemeten aan de mate waarin het doel vlot, succesvol en gepast is bereikt.

Eerste graad B-stroom

Eindterm 3.1 is een attitude. Gemotiveerd zijn voor alle aspecten van een taal kan de taalverwerving in hoge mate bevorderen. De rol van motivatie in het leerproces is reeds ruim onderzocht. De praktijk leert dat leerlingen die gemotiveerd zijn voor het leren van talen over het algemeen beter presteren voor talen. Motivatie kan niet afgedwongen of objectief gemeten worden, daarom wordt het beschouwd als een attitude. Toch is het van groot belang om alles in het werk te stellen om de motivatie van de leerlingen hoog te houden, dit zowel op vlak van communicatie als op vlak van cultuur en taalsystematiek. Bij deze bouwsteen zijn drie eindtermen opgenomen die specifiek focussen op de receptieve vaardigheden. Bij die drie eindtermen gaat het zowel om leesvaardigheid (schriftelijke receptie) als om luistervaardigheid (mondelijke receptie). Aangezien de kenniselementen en de tekstkenmerken tussen de schriftelijke en mondelinge vaardigheden sterk overlappen, is ervoor gekozen om telkens één gemeenschappelijk eindterm te formuleren. Als de tekstkenmerken voor geschreven teksten verschillen van die voor gesproken teksten, wordt dit expliciet aangegeven. Algemeen genomen wordt er voor de B-stroom een A1-niveau van het ERK beoogd.

Een eindterm focust op het globaal begrip van geschreven en gesproken teksten. Daarbij bepalen leerlingen het onderwerp en de globale inhoud (Eindterm 3.2). De globale inhoud geeft in algemene termen weer waarover de tekst gaat. Intensiever lezen in de B-stroom beperkt zich tot het bepalen van de hoofdgedachte (Eindterm 3.3), aangezien het bepalen van de hoofdpunten een hoger abstractieniveau vereist. De 'hoofdgedachte' komt neer op de belangrijkste informatie die wordt gegeven over het onderwerp. Het is met andere woorden de centrale boodschap die de spreker/schrijver tracht over te brengen. Het bepalen van de hoofdgedachte veronderstelt een grondiger tekstbegrip dan het weergeven van het onderwerp en de globale inhoud. In functie van doelgerichte communicatie willen we de leerlingen van de eerste graad ook competenties meegeven om relevante informatie te selecteren in geschreven en gesproken teksten (Eindterm 3.4). Om welke informatie het gaat, hangt af van het lees- of luisterdoel. Relevante informatie kan maar hoeft niet noodzakelijk van een groter detailniveau te zijn dan het niveau beschreven in eindterm 3.2 en 3.3. Het gaat er hier om dat leerlingen gericht kunnen zoeken naar informatie die ze nodig hebben om het lees- of luisterdoel te realiseren. De kennis is grotendeels dezelfde voor de drie receptieve eindtermen. De woordcombinaties en vaste uitdrukkingen die deel uitmaken van het te kennen lexicaal repertoire worden ook wel *chunks* genoemd. *Chunks* zijn veelgebruikte, formule-achtige combinaties van

woorden (vandaar de term *formulaic speech*). Het gebruik van zulke frequent gebruikte standaardcombinaties van woorden is volgens recente inzichten van groot belang in het taalverwervingsproces. Ons brein probeert zo snel mogelijk frequente woordcombinaties te onthouden om een overbelasting van het werkgeheugen te vermijden. *Chunks* laten toe om in een vroeg stadium van taalverwerving reeds vrij veel taal te verwerven. Om deze eindtermen te realiseren moeten de leerlingen ook enkele concepten kennen. Onder 'structuuraanduiders' wordt alles verstaan wat de leerling helpt om de tekststructuur te achterhalen zoals signaalwoorden en verwijfwoorden. De leerlingen moeten daarenboven een aantal strategieën beheersen om de eindterm te kunnen realiseren. Bij 'visuele ondersteunende elementen' kan het gaan over illustraties, videobeelden, voorwerpen, lichaamstaal In eindterm 3.3 is er een specifieke strategie opgenomen die nodig is om de hoofdgedachte en de hoofdpunten in teksten te bepalen: het onderscheiden van hoofd- en bijzaken. De tekstkenmerken (en dus ook de tekstsoorten) hebben betrekking op de teksten die de leerling moet hanteren en bakenen het minimumniveau van de eindterm af: eenvoudige teksten dragen bij tot een vlot tekstbegrip voor leerlingen van de B-stroom. Bijkomend voor schriftelijke en mondelinge receptie zijn er enkele specifieke afbakende tekstkenmerken geformuleerd. Wat dat betreft is er voor leerlingen van de B-stroom voor mondelinge receptie best geen achtergrondruis, mogen de teksten frequente pauzes bevatten en is er bij voorkeur visuele ondersteuning of ondersteuning van non-verbaal gedrag. Ook de tekstsoorten dragen bij tot een afbakening van het beoogde niveau. Onder informatieve teksten worden teksten verstaan waarin voornamelijk feitelijke informatie wordt meegedeeld. Opiniërende teksten zijn teksten waarin de schrijver of spreker een mening of standpunt geeft. Prescriptieve teksten hebben als doel het handelen van de ontvanger te sturen. Hoewel binnen eenzelfde tekstsoort verschillende moeilijkheidsgraden mogelijk zijn, kan men toch stellen dat bepaalde tekstsoorten doorgaans moeilijker zijn dan andere. Hierbij dient ook opgemerkt te worden dat eenzelfde tekst vaak onder verschillende tekstsoorten kan vallen.

Een enkele eindterm heeft specifiek betrekking op de productieve vaardigheden. Ook hier gaat het telkens om een eindterm dat zowel de schriftelijke als mondelinge productie betreft en ook hier gebeurt een belangrijk deel van de niveau-afbakening via de tekstkenmerken. De criteria die daarbij opgesomd worden hebben betrekking op de tekst die de leerling zelf produceert. Het zijn met andere woorden kwalitatieve criteria waaraan het eindproduct moet voldoen. Leerlingen moeten op het einde van de eerste graad schriftelijke en mondelingen teksten kunnen produceren in andere talen, waarbij de leerlingen van de B-stroom dat moeten kunnen aan de hand van aangereikte hulpmiddelen, zoals sleutelwoorden, bouwstenen of een voorbeeld (Eindterm 3.5). Ook hier maken *chunks* deel uit van het lexicaal repertoire dat leerlingen moeten beheersen in functie van de te behalen eindterm. Die vaste en frequent gebruikte combinaties van woorden laten toe om in een beginstadium snel en correct vrij veel taal te produceren. De leerlingen moeten ook de effecten van non-verbaal (spreekvaardigheid) kennen: lichaamstaal en gezichtsuitdrukking bepalen in hoge mate of en hoe de boodschap overkomt. Leerlingen moeten weten welke vormen van lichaamstaal en gezichtsuitdrukkingen welk effect hebben en moeten die kennis ook toepassen als ze zelf spreken. Ook kennis van taalregisters is hier opgenomen (zie ook

‘procedurele kennis’). Voor hun productieve vaardigheden moeten de leerlingen eveneens leren strategieën in te zetten om tot doeltreffende communicatie te komen. Sommige zijn specifiek van toepassing op taalproductie, zoals rekening houden met de ontvanger. Wat betreft procedurele kennis zijn ook taalregisters opgenomen: daaronder wordt taalgebruik verstaan dat aan een bepaalde situatie gebonden is, waarbij het zowel om lexicaal als om syntactische elementen kan gaan. Leerlingen moeten hun taalgebruik kunnen aanpassen aan de situatie waarin ze zich bevinden en in functie van het beoogde doel. De tekstkenmerken verwijzen voor een deel naar de kwalitatieve aspecten van de geproduceerde taal: het lexicaal bereik, de lexicaal beheersing, de grammaticale correctheid, de fonologische beheersing, de orthografische beheersing en de mondelinge vlotheid worden duidelijk omschreven. Voorts wordt er van de leerlingen van de B-stroom verwacht dat ze enkele hoogfrequente signaalwoorden kennen en inzetten met betrekking tot chronologisch verloop en opsomming aangezien die het meest voor de hand liggend zijn op een elementair niveau van taalgebruik. Voor gesproken teksten moet de lichaamstaal gepast zijn, wat wil zeggen dat ze moet aansluiten bij het spreekdoel. Niet storende lichaamstaal houdt in dat de lichaamstaal niet zoveel aandacht mag opeisen dat de aandacht niet naar de boodschap op zich kan gaan. Ook hier dragen de tekstsoorten bij tot een afbakening van het niveau: informatieve en opiniërende teksten zijn door de band gemakkelijker dan bv. prescriptieve, argumentatieve of persuasieve teksten.

Een van de eindtermen focust op mondelinge interactie (Eindterm 3.6). Interactie vereist zowel receptieve als productieve vaardigheden: vandaar dat er in deze eindterm vaak verwezen wordt naar de elementen die opgenomen zijn in de eindtermen m.b.t. mondelinge receptie en productie. De kennis die noodzakelijk is om de receptieve en productieve vaardigheden te realiseren is ook hier van toepassing. Bij de strategieën worden de strategieën vermeld die specifiek zijn voor interactie. Wat betreft procedurele kennis gaat het ook om taalgedragsconventies: alle opvattingen en al dan niet impliciete afspraken die horen bij het taalgebruik in bepaalde contexten. Leerlingen moeten hun taalgebruik kunnen aanpassen aan de situatie waarin ze zich bevinden en in functie van het beoogde doel. Vooral in het Frans taalgebied is men gevoelig voor het juist gebruik van omgangsvormen. Ook voor de tekstkenmerken wordt vooreerst verwezen naar de tekstkenmerken vermeld onder de mondelinge vaardigheden. Daarnaast wordt de sociolinguïstische trefzekerheid vermeld: het gebruik van taalgedragsconventies (beleefdheidsvormen), onmisbaar om tot doeltreffende interactie te komen, is opgenomen als tekstkenmerk. Tot slot wordt er ook verwezen naar de mate van autonomie die er tijdens de mondelinge interactie verwacht wordt. Het cognitief beheersingsniveau voor het geheel van deze eindterm is ‘creëren’ omwille van het productieve aspect, cfr. het niveau bij de productieve vaardigheden. Dit niveau omvat ook het niveau ‘analyseren’, waarop het receptieve aspect van deze eindterm zich situeert.

In heel wat eindtermen is de term ‘doelgericht’ opgenomen. Dat begrip is nauw verweven met wat het doel beoogt. ‘Doelgericht’ betekent dat de verwerking van de tekst (receptief) en de kwaliteit van de tekst (productief) worden afgemeten aan de mate waarin het doel vlot, succesvol en gepast is bereikt.

Kenmerken en principes van vreemde talen begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren

Inzicht verwerven in de kenmerken en de principes die aan een vreemde taal ten grondslag liggen, helpt de communicatie te optimaliseren. In deze bouwsteen gaat het over vreemde talen als taalsystemen en als taalgebruikssystemen (communicatiemiddelen). De term 'taalsysteem' verwijst naar de lexicologische aspecten (woordenschat), de morfologische en syntactische aspecten (spraakkunst), de fonologische aspecten (uitspraak), de orthografische aspecten (spelling) en de semantische aspecten (betekenissen) van taal. Met 'communicatiemiddel' verwijzen we naar de patronen, processen, afspraken en normen waardoor het communicatieproces bijdraagt tot succesvolle communicatie.

Leerlingen moeten zich bewust zijn van het feit dat een taal bepaalde regels heeft en dat het volgen van die regels de effectiviteit van de communicatie ten goede komt. Er is een bestendige wisselwerking tussen kennisopbouw en vaardigheidsontwikkeling: taaltheorie en taalpraktijk bevorderen elkaar wederzijds. Leerlingen moeten zich bewust zijn van het feit dat een taal bepaalde regels heeft en dat het volgen van die regels de effectiviteit van de communicatie ten goede komt. Ook in de eerste graad moet er aandacht gaan naar zowel de eigen systematiek van taal als de taal als communicatiemiddel. Door hierin inzichten te verwerven kunnen de leerlingen er vlotter hun weg in vinden. Dat komt de kwaliteit van de geproduceerde taal ten goede.

Eerste graad A-stroom

Niet enkel in hun moedertaal, maar ook in vreemde talen worden de leerlingen geacht fonologische, orthografische, morfologische, syntactische en semantische competenties te ontwikkelen en te verruimen in functie van hun communicatieve handelingen (Eindterm 3.7). Ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen kennen de leerlingen van de A-stroom enkele essentiële morfologische en syntactische bouwstenen van vreemde talen. Wat betreft de *passé composé* en de *imparfait* dient opgemerkt te worden dat de leerlingen in de eerste graad het verschil in gebruik nog niet moeten kennen. Leerlingen leren ook hun fonologische en orthografische competenties te ontwikkelen door aandacht te hebben voor uitspraak, articulatie, intonatie en spelling. Verder moeten leerlingen zich bewust zijn van de relatie tussen klank- en schriftbeeld: ze moeten beseffen dat klanken in een vreemde taal op een andere manier kunnen geschreven worden dan in de moedertaal en dat er zowel overeenkomsten als verschillen kunnen zijn tussen datgene wat men hoort en datgene wat men ziet. Tot slot is er ook aandacht voor betekenissen van woorden.

Een taal is in de eerste plaats een communicatiemiddel dat kan ingezet worden om boodschappen over te brengen (productie) en te begrijpen (receptie). Leerlingen moeten in staat zijn om de kenmerken, mogelijkheden en principes van vreemde talen als communicatiemiddelen adequaat te gebruiken, d.w.z. in functie van doelgerichte communicatie (Eindterm 3.8). Eindterm 3.8 heeft meer specifiek betrekking op de tekststructuur, op de elementen van het communicatiemodel en op de taalgedragsconventies en registers. De leerlingen moeten ook weten welke strategieën ze

kunnen inzetten als de communicatie dreigt te falen (compenserende strategieën). Het gaat hier om een uiteenlopend arsenaal aan strategieën: zinnen herlezen, achtergrondruis uitschakelen, om herhaling vragen, zich afzonderen, een talig hulpmiddel gebruiken, de communicatie uitstellen naar een later moment ... Omwille van de diversiteit van die strategieën is ervoor gekozen ze niet te benoemen. Voor succesvolle communicatie moeten taalkennis en taalvaardigheid ondersteund worden door de bekwaamheid om de sociale implicaties van keuze van taalregister en taalgedragsconventies te herkennen en om die keuzes ook zelf te maken, in functie van de context en het communicatieve doel. De term 'register' verwijst naar taalgebruik dat gebonden is aan een bepaalde situatie, waarbij het zowel om lexicale als om syntactische elementen kan gaan. Taalgedragsconventies zijn alle opvattingen en (impliciete) afspraken die horen bij het taalgebruik in bepaalde contexten. Elke taal heeft zijn eigen omgangsvormen. Vooral in het Frans taalgebied is men gevoelig voor het juist gebruik van talige registers en omgangsvormen.

Eerste graad B-stroom

Leerlingen van de B-stroom zouden in de eerste plaats in staat moeten zijn om op een eenvoudige manier te communiceren ten einde te voldoen aan de meest elementaire communicatiebehoeften. Diepgaande kennis van taalsystematiek is niet vereist om op een elementair niveau boodschappen te begrijpen en over te brengen. De kennis die geformuleerd is bij de communicatieve vaardigheden zou voor leerlingen van de B-stroom moeten volstaan om op een basale manier communicatief te zijn.

Een taal is in de eerste plaats een communicatiemiddel dat kan ingezet worden om boodschappen over te brengen (productie) en te begrijpen (receptie). Leerlingen moeten in staat zijn om de kenmerken, mogelijkheden en principes van vreemde talen als communicatiemiddelen adequaat te gebruiken, d.w.z. in functie van doelgerichte communicatie (Eindterm 3.7). Eindterm 3.7 heeft meer specifiek betrekking op de tekststructuur, op de elementen van het communicatiemodel en op taalregisters. De term 'register' verwijst naar taalgebruik dat gebonden is aan een bepaalde situatie, waarbij het zowel om lexicale als om syntactische elementen kan gaan. De leerlingen moeten ook weten welke strategieën ze kunnen inzetten als de communicatie dreigt te falen (compenserende strategieën). Het gaat hier om een uiteenlopend arsenaal aan strategieën: zinnen herlezen, achtergrondruis uitschakelen, om herhaling vragen, zich afzonderen, een talig hulpmiddel gebruiken, de communicatie uitstellen naar een later moment ... Omwille van de diversiteit van die strategieën is ervoor gekozen ze niet te benoemen bij de kenniselementen.

Inzicht hebben in vreemde talen als exponenten en delen van culturen en maatschappijen

Talen zijn niet alleen communicatiemiddelen, maar ook dragers van identiteit. Ze vertolken het geheel aan culturele expressies, normen, waarden en opvattingen van een individu, een groep, een gemeenschap, een samenleving. Een taal kan beschouwd worden als exponent van een bepaalde cultuur. Socioculturele kennis biedt een onderbouwing van een ruim en genuanceerd beeld van een cultuur. Culturele contexten verlenen een

bepaalde specificiteit aan de achtergronden van communicatie tussen sprekers met verschillende culturele achtergronden. De bekwaamheid om die te (her)kennen en er rekening mee te houden kan bepalend zijn voor het slagen van de communicatie. Kunnen omgaan met de overeenkomsten en verschillen tussen culturen versterkt de interculturele competenties waar de meertalige competentie deel van uitmaakt.

Eerste graad A-stroom

Leerlingen tonen interesse voor de socioculturele contexten waarin vreemde talen worden gebruikt (Eindterm 3.9) en ontwikkelen gaandeweg intercultureel bewustzijn. Achter elke taal gaan een of meerdere culturen schuil. Een taal is dus nauw verbonden met het geheel van menselijke activiteiten die inherent zijn aan een culturele entiteit. De link naar de samenleving en de cultuur van andere groepen ligt dus voor de hand. Aandacht voor socioculturele elementen verdient speciale aandacht, temeer daar een gebrek hieraan kan leiden tot een vertekend of eenzijdig beeld van de cultuur, hetgeen zich kan manifesteren in de vorm van clichés en stereotypen. We denken in dit verband bv. aan het dagelijks leven, de leefomstandigheden, routines, gewoontes, sociale verhoudingen, waarden, normen, overtuigingen, lichaamstaal, gedragingen, sociale conventies, ritueel gedrag, formele uitingen ...

Eerste graad B-stroom

Leerlingen tonen interesse voor de socioculturele contexten waarin de vreemde talen worden gebruikt (Eindterm 3.8) en ontwikkelen gaandeweg intercultureel bewustzijn. Achter elke taal gaan een of meerdere culturen schuil. Een taal is dus nauw verbonden met het geheel van menselijke activiteiten die inherent zijn aan een culturele entiteit. De link naar de samenleving en de cultuur van andere groepen ligt dus voor de hand. Aandacht voor socioculturele elementen verdient speciale aandacht, temeer daar een gebrek hieraan kan leiden tot een vertekend of eenzijdig beeld van de cultuur, hetgeen zich kan manifesteren in de vorm van clichés en stereotypen. We denken in dit verband bv. aan het dagelijks leven, de leefomstandigheden, sociale verhoudingen, waarden, normen, overtuigingen, lichaamstaal, gedragingen, sociale conventies, ritueel gedrag, formele uitingen ...

Literatuur in vreemde talen beleven

Taal en kunst komen samen in literatuur. Literatuur beleven is wat anders dan de taal als systeem, communicatiemiddel of exponent van een cultuur doorgronden: literatuur is een manier om de esthetische en meer gevoelsmatige kant van taal te zien en te begrijpen. De term literatuur verwijst naar schriftelijke of mondelinge teksten die een esthetische waarde hebben en die vaak een emotioneel effect op de ontvanger uitoefenen. Naast de traditionele literaire genres (proza, poëzie en drama) kunnen ook andere teksten met een artistieke inslag aan bod komen. Het kan daarbij zowel over cartoon, *graphic novel*, liedtekst, filmtekst, brief, essay, autobiografie ... als over mengvormen gaan. De technische aspecten van literatuur zijn de literaire technieken die ten grondslag liggen aan een literaire creatie. Die literair-technische middelen dienen uiteindelijk een inhoudelijk,

affectief of esthetisch doel. Bij een (literair) kunstwerk staan vorm en inhoud in een nauwe relatie tot elkaar. Inzicht in de manier waarop een literair werk tot stand is gekomen kan bijdragen tot de affectieve en esthetische beleving ervan.

Eerste graad A-stroom

Betreffende het beleven van literatuur in vreemde talen is ervoor gekozen om in de A-stroom de nadruk te leggen op het verwoorden van gedachten en gevoelens bij het lezen en beluisteren van fictionele teksten met een literaire inslag (Eindterm 3.10). Een tekstervarende manier van lezen is een opstap om te komen tot een tekstbestuderende aanpak (analyse en interpretatie) die pas in de volgende graden aan bod komt. Leerlingen maken eerst kennis met teksten met een literaire inslag door te ervaren wat de teksten met hen doen, hoe ze hen beroeren en aanspreken. Er zijn enkele kenmerken van de gelezen of beluisterde teksten opgenomen die de keuze van de teksten afbakenen. Aangezien deze eindterm noch zuiver tekstbegrip noch literaire analyse beoogt zijn er geen kenniselementen in die zin opgenomen. Vermits deze eindterm evenmin zuivere taalproductie betreft, worden er geen kenmerken van de geproduceerde tekst vastgelegd: de geproduceerde taal moet niet beantwoorden aan de kwalitatieve criteria zoals vermeld in eindterm 3.4 (taalproductie). Daarom wordt er voor kennis in essentie verwezen naar een functioneel gebruik van kenniselementen vermeld in eindtermen 3.2 t.e.m. 3.5 opdat de leerlingen in staat zijn om de aangeboden teksten te begrijpen en om op een basale manier hun ervaringen onder woorden te brengen.